HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

ימלא חיים. וכתיב גבי חכמה כי מוצאי מצא חיים: **בעלי אגדה.** מתוך שהן דרשנין ומושכין את הלב הכל מכבדין אותם: **לבעל הדין.** רשע או עובד כוכבים: **להגלל אמו בהן כו'.** שהלדקה מצלת מגיהנם כדאמרי' לקמן בשמעתין: **שמוזונותיו של אדם.** שכר שיתפרנס ממנו: **חסרונותיו.** הפסד שעתיד להפסיד: **זכה.** למזל טוב ימן אותו חסרון לעניים: **חזא [להו] בחלמא.** במולאי (1) יח"כ: **דבעו מחסר שבע מאה דינרין.** באותה שנה: **שקיל לדקה מיניייהו.** כל השנה היה כופן בדברים וגובה מהן לדקה: **פש גייהו.** ערב ראש השנה שיבסר דינרי שלא נתנו לצדקה משבע מאה דינרי: **לא אדחנו.** למיפסק יותר: **אמאי לא אמרת לן.** מתחלה שכך חלמת והיינו נותנין כולן: **השתא לן.** אם נפלתי: **איתייב מאן דסני לן.** כאדם שמולה קללתו בחבירו: **מחללי שבת ועובדי עבודה זוכים.** בסקילה ואמר מר (כתובות דף נ:) מי שנתחייב סקילה או נופל מן הגג או חיה דוחסתו דדמי לסקילה דתנן (סנהדרין דף מה.) בית הסקילה היה גבוה שתי קומות וכו': **פריקליטין.** מליצי יושר [של מלאכי השרת]: **כי אספתי את שלומי מאת העם הזה.** ומהו השלום את החסד ואת הרחמים שהיו רגילין לעשות: **מפעפעו.** מרככו: **הגוף סובלו.** [כל הגוף] מלא רוח: **ואני נלדק.** בתחלה ואח"כ אחזה פניך בתפלה: **אשבעה בהקיץ תמונתך.** בשכר הקיצה אשבע תמונתך: **מלוה ה' חונן דל.** החונן דלים נעשה מלוה להקב"ה וכתיב ועבד לוה לאיש מלוה (משלי כב): **ואיזו היא לדקה המצלת מדינה של גיהנם.** כלומר איזה מן המקראות הללו מדבר מדין של גיהנם אותו שכתוב לא יועיל הון ביום עברה: נותנה

ימצא חיים בעלי עושר דכתיב צדקה בעלי אגדה דכתיב וכבוד כתיב הכא וכבוד וכתיב התם [1]כבוד חכמים ינחלו תניא היה רבי מאיר אומר יש לו לבעל הדין להשיבך ולומר לך אם אלהיכם אוהב עניים הוא מפני מה אינו מפרנסן אמור לו כדי שניצול אנו בהן מדינה של גיהנם וזו שאלה שאל טורנוסרופוס הרשע את ר"ע אם אלהיכם אוהב עניים הוא מפני מה אינו מפרנסם א"ל כדי שניצול אנו בהן מדינה של גיהנם א"ל [אדרבה] זו שמחייבתן לגיהנם אמשול לך משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שכעס על עבדו וחבשו בבית האסורין וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו והלך אדם אחד והאכילו והשקהו כששמע המלך לא כועס עליו ואתם קרוין עבדים שנאמר [2]כי לי בני ישראל עבדים אמר לו ר"ע אמשול לך משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שכעס על בנו וחבשו בבית האסורין וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו והלך אדם אחד והאכילו והשקהו כששמע המלך לא דורון משגר לו ואנן קרוין בנים דכתיב [3]בנים אתם לה' אלהיכם אמר לו אתם קרוים בנים וקרוין עבדים בזמן שאתם עושין רצונו של מקום אתם קרוין בנים ובזמן שאין אתם עושין רצונו של מקום אתם קרוין עבדים ועכשיו אין אתם עושין רצונו של מקום אמר לו הרי הוא אומר [4]הלא פרום לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית אימתי עניים מרודים תביא בית האידנא וקאמר הלא פרום לרעב לחמך: דרש ר"י ברבי שלום כשם שמזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה כך חסרונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה זכה הלא פרום לרעב לחמך לא זכה וענים מרודים תביא בית [5]כי הא דבני אחתיה דרבן יוחנן בן זכאי חזא להו בחילמא דבעו למיחסר שבע מאה דינרי עשינהו שקל מינייהו לצדקה (ו) פוש גייהו שיבסר דינרי כי מטא מעלי יומא דכיפורי שדור דבי קיסר נקטינהו אמר להו רבן יוחנן בן זכאי לא תדחלון שיבסר דינרי גבייכו שקלינהו מינייכו אמרי ליה מנא ידעת אמר להו חלמא חזאי לכו א"ל ואמאי לא אמרת לן [דניתבינהו] אמר להו אמינא כי היכי דתעבדו מצוה לשמה רב פפא הוה סליק בדרגא אישתמיט כרעיה בעי למיפל (ז) אמר השתא כן איחייב מאן דסני לן כמחללי שבתות וכעובדי עבודת כוכבים א"ל חייא בר רב מדפתי לרב פפא שמא עני בא לידך ולא פרנסתו (ח) דתניא רבי יהושע בן קרחה אומר [6]כל המעלים עיניו מן הצדקה כאילו עובד עבודת כוכבים כתיב הכא [5]השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וכתיב התם [6]יצאו אנשים בני בליעל מה להלן עבודת כוכבים אף כאן עבודת כוכבים תניא (ט) א"ר אלעזר בר' יוסי כל צדקה וחסד שישראל עושין בעולם הזה שלום גדול ופרקליטין גדולין בין ישראל לאביהן שבשמים שנאמר [7]כה אמר ה' אל תבא בית מרזח ואל תלך לספוד ואל תנוד להם כי אספתי את שלומי מאת העם הזה [וגו' את] החסד ואת הרחמים חסד זו גמילות חסדים רחמים זו צדקה תניא ר"י אומר גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה שנאמר [8]כה אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבא וצדקתי להגלות הוא היה אומר עשרה דברים קשים נבראו בעולם הר קשה ברזל מחתכו ברזל קשה (ג) אור מפעפעו אור קשה מים מכבין אותו מים קשים עבים סובלים אותן עבים קשים רוח מפזרתן רוח קשה גוף סובלו גוף קשה פחד שוברו פחד קשה יין מפיגו יין קשה שינה מפכחתו ומיתה קשה (ד) מכולם [וצדקה מצלת מן המיתה] דכתיב [9]וצדקה תציל ממות דרש רבי דוסתאי ברבי יגאי בוא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם מדת בשר ודם אדם מביא דורון גדול למלך ספק מקבלין אותו הימנו ספק אין מקבלין אותו הימנו [ואם תמצא לומר מקבלים אותו ממנו] ספק רואה פני המלך ספק אינו רואה פני המלך והקדוש ברוך הוא אינו כן אדם נותן פרוטה לעני זוכה ומקבל פני שכינה שנאמר [10]אני בצדק אחזה פניך אשבעה בהקיץ תמונתך רבי אלעזר [2]יהיב פרוטה לעני והדר מצלי אמר (ה) דכתיב אני בצדק אחזה פניך מאי אשבעה בהקיץ תמונתך אמר רב נחמן בר יצחק אלו תלמידי חכמים שמנדדין שינה מעיניהם בעולם הזה והקב"ה משביען מזיו השכינה לעולם הבא א"ר יוחנן מאי דכתיב [11]מלוה ה' חונן דל אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו כביכול [12]עבד לוה לאיש מלוה א"ר חייא בר אבא רבי יוחנן (ג)(רמי) כתיב [13]לא יועיל הון ביום עברה וצדקה תציל ממות וכתיב [9]לא יועילו אוצרות רשע וצדקה תציל ממות שתי צדקות הללו למה אחת שמצילתו ממיתה משונה ואחת שמצילתו מדינה של גיהנם ואי זו היא שמצילתו מדינה של גיהנם ההוא דכתיב ביה עברה דכתיב [14]יום עברה היום ההוא ואי זו היא שמצילתו ממיתה משונה נותנה

ואיזו שמצלת ממיתה משונה נותנה ואינו יודע למי נותנה. ופ"ת אדרבה זאת שהיא מצלת רבה היא לה להגיל מדינה של גיהנם שהוא רע ביותר ואומר ר"י דרוש דבריה אין עומדין לאדם בעולם הזה אלא לאחר מיתה ובעולם הזה אין עומדין לאדם אלא מצות גדולות כדתנן (קדושין דף לט:) אלו דבריה שאדם אוכל מפירותיו בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא לכן קאמר דאפילו ממיתה משונה דהוי בעולם הזה מצלת:

אלא

עין משפט
נר מצוה

צ א מיימוני פ"י מהל' מתנות עניים הל' ג סמג עשין קסב טוש"ע י"ד סי' רמז סעיף ח:

צא ב מיי' שם הל' טו [טוש"ע ל"ח סי' לב סעי' יז וטוש"ע י"ד סי' רמט סעי' יד:

רבינו גרשום

צדקה זו עושר שיהיו לו נכסים ועושר שיעשה מהם צדקה: כבוד. זו אגדה בשביל שיודע לדרוש באגדות מכבדין אותו: יש לו לבעל הדין. יצר הרע להשיבך ולהטעותך ולומר לך: ועכשיו אי אתם עושין רצונו של מקום. לפי שאתם בגלות ואי אתם יכולים לקיים כל התורה: עניים מרודים. שנרדים מבני אדם ששללום: איכי השתא נפלי. הייתי נידון בסקילה כדאמר בית הסקילה היה גבוה ב' קומות (סנהדרין מה). וכעובדי עבודת כוכבים דכתיב (דברי' יז) וסקלתם באבנים ומתו: ופרקליטין. מלמדי סניגוריאה: כי אספתי את שלומי בשביל שאינם עושים לא חסד ולא רחמים. הא עושין יהיה להם שלום גדול: מפעפעו. עושהו רך: אני בצדק. שאעשה צדקה מתחילה והדר אחזה פניך

תורה אור השלם

1 כְּבוֹד חֲכָמִים יִנְחָלוּ
וּכְסִילִים מְרִים קָלוֹן:
משלי ג לה

2 כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים
עֲבָדַי הֵם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי
אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְיָ
אֱלֹהֵיכֶם: ויקרא כה נה

3 בָּנִים אַתֶּם לַיְיָ אֱלֹהֵיכֶם
לֹא תִתְגֹּדְדוּ וְלֹא תָשִׂימוּ
קָרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לָמֵת:
דברים יד א

4 הֲלוֹא פָרֹס לָרָעֵב לַחְמֶךָ
וַעֲנִיִּים מְרוּדִים תָּבִיא בָיִת
כִּי תִרְאֶה עָרֹם וְכִסִּיתוֹ
וּמִבְּשָׂרְךָ לֹא תִתְעַלָּם:
ישעיהו נח ז

5 הַשָּׁמֶר לְךָ פֶּן יִהְיֶה דָבָר
עִם לְבָבְךָ בְּלִיַּעַל לֵאמֹר
קָרְבָה שְׁנַת הַשְּׁבִעִת
הַשְּׁמִטָּה וְרָעָה עֵינְךָ בְּאָחִיךָ
הָאֶבְיוֹן וְלֹא תִתֵּן לוֹ וְקָרָא
עָלֶיךָ אֶל יְיָ וְהָיָה בְךָ
חֵטְא: דברים טו ט

6 יָצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי בְלִיַּעַל
מִקִּרְבֶּךָ וַיִּדִּיחוּ אֶת יֹשְׁבֵי
עִירָם לֵאמֹר נֵלְכָה וְנַעַבְדָה
אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא
יְדַעְתֶּם: דברים יג יד

7 כִּי כֹה אָמַר יְיָ אֶל תָּבוֹא
בֵית מַרְזֵחַ וְאֵל תֵּלֵךְ לִסְפוֹד
וְאֵל תָּנֹד לָהֶם כִּי אֲסַפְתִּי
אֶת שְׁלוֹמִי מֵאֵת הָעָם הַזֶּה
נְאֻם יְיָ אֶת הַחֶסֶד וְאֶת
הָרַחֲמִים: ירמיהו טז ה

8 כֹּה אָמַר יְיָ שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט
וַעֲשׂוּ צְדָקָה כִּי קְרוֹבָה
יְשׁוּעָתִי לָבוֹא וְצִדְקָתִי
לְהִגָּלוֹת: ישעיהו נו א

9 לֹא יוֹעִילוּ אוֹצְרוֹת רֶשַׁע
וּצְדָקָה תַּצִּיל מִמָּוֶת:
משלי י ב

10 אֲנִי בְצֶדֶק אֶחֱזֶה פָנֶיךָ
אֶשְׂבְּעָה בְהָקִיץ תְּמוּנָתֶךָ:
תהלים יז טו

11 מְלֹוֶה יְיָ חוֹנֵן דָּל וּגְמֻלוֹ
יְשַׁלֵּם לוֹ: משלי יט יז

12 עָשִׁיר בְּרָשִׁים יִמְשׁוֹל
וְעֶבֶד לֹוֶה לְאִישׁ מַלְוֶה:
משלי כב ז

13 לֹא יוֹעִיל הוֹן בְּיוֹם
עֶבְרָה וּצְדָקָה תַּצִּיל
מִמָּוֶת: משלי יא ד

14 יוֹם עֶבְרָה הַיּוֹם הַהוּא
יוֹם צָרָה וּמְצוּקָה יוֹם שֹׁאָה
וּמְשׁוֹאָה יוֹם חֹשֶׁךְ וַאֲפֵלָה
יוֹם עָנָן וַעֲרָפֶל:
צפניה א טו

גליון הש"ם

גמרא כי הא דבני אחתיה. וכעין זה איתא במדרש רבה ויקרא פרשה לד בבני אחתיה דרשב"י:

הגהות הב"ח

(ו) גמרא פש גייהו כל"ל ואות ו' נמחק: (ז) שם בעי למיפל חלש דעתיה אמר השתא: (ח) שם בכחל קשה אש מפעפעו אש קשה מים: (ד) שם ומיתה קשה (מכולם) מז"מ וג"כ ס"פ משינה: (ה) שם והדר מצלי אמר כתיב כל"ל ואות ד' נמחק: (ו) רש"י ד"ה חזא להו כחלמא כמולאי ראש השנה הס"ד: